

AVRAM GALANTİ: TÜRKİYE’DE İLK KATOLİK KAPUSİN MANASTIRLARI
Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası (TOEM), İstanbul 1340 (1924),
c. XIV, sy. 2 (79), ss. 125-128.

Nihat DURAK*

GİRİŞ

Bu çalışma, Profesör Avram Galanti Bodrumlu’nun, *Bahr-i Sefid’de Türkler* unvanlı 1629’da Gırnata’da yayımlanmış İspanyolca eserden, Frères Mineurs veya Kapusin Cemiyeti’nin Osmanlı coğrafyasındaki faaliyetlerine dair, Osmanlıca Türkçesi’ne çevirdiği bir vesikayı ihtiva eder. Müellif, vesikayı mezkûr cemiyetin misyonerlik çalışmaları hakkında mühim malumata sahip olduğu için tercüme ettiğini kaydeder. Galanti, *Bahr-i Sefid’de Türkler* isimli İspanyolca eserden, Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası’nın son sayılarında da çeşitli iktibasların olduğunu vurgular.

TÜRKİYE’DE İLK KATOLİK KAPUSİN MANASTIRLARI

AVRAM GALANTİ**

Hıristiyan cem’iyyât-ı rehbâniyesinden biri, cem’iyyât-ı mezkûrece ehemmiyetleri tâli olan ‘Frères mineurs’ yahud Kapusin Cem’iyyeti’dir. Bu cem’iyyeti meydana getiren, vefatından sonra ‘mukaddes’ lakabıyla tevsim edilip 1182 senesinde İtalya’nın Umbriya eyaletine tabi Asiz şehrinde tevellüd eden Fransuva d’Asiz yani Asizli Fransuva’dır. Fransuva, genç iken ezvâk hayatına daldıktan sonra, kendini kilise işlerine ve hıristiyanlığın neşrine hasr

136
itobiad

*Yrd. Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, nihaturak@ibu.edu.tr

** Avram Galanti 4 Ocak 1873’te Bodrum’da doğmuştur. Sefarad kökenli bir Yahudi ailesine mensuptur. Eğitimini önce Talmud Tora, daha sonra da Terakki Mektebi’nde sürdürdü, dini eğitim aldı. İbranice, Fransızca, Türkçe ve Ladino dillerini öğrendi. Bodrum’da rüştiye ve İzmir’de idadiyeye gitti. 1895’te Tiferet İsrail isimli okulu kurdu. İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne girdi, 1904’te önce İskenderiye’ye sonra da Kahire’ye gitti, burada La Vara (Sopa) isimli mecmuayı neşretti. 1909’da İngiltere’ye gitti, ardından da 1911’de İstanbul’a geldi. İstanbul Üniversitesi’nde Profesör Gotthelf Bergsträsser (1886-1933) ile çalıştı. 1918’de Doğu Halkları’nın Eski Tarihi Kürsüsü’ne profesör olarak atandı. 1933’te üniversiteden ayrıldı, 1943’te Niğde Milletvekili seçildi. 1946 seçimlerinde milletvekilliğini kazanamayınca kendisini tamamen bilimsel çalışmalara verdi ve Kınalıada’ya yerleşti. Bundan sonraki hayatını cemaatinden özellikle uzakta durarak geçirdi. 1961’de vefat etti. Pek çok önemli makalesi ve kitabı bulunmaktadır. Ankara Tarihi, Niğde ve Bor Tarihi, Türkler ve Yahudiler, Hamurabi Kanunları, Sabetay Sevi ve Cemaati Hakkında Yeni Bilgiler, Türkçe’de Arabi ve Latin harfleri ve İmla Meseleleri başta olmak üzere çeşitli dillerde yayımlanan kitap ve yazıları örnek verilebilir. (Avram Galanti, *Sabetay Sevi ve Sabetaycuların Gelenekleri*, çev. Erdoğan Ağca, İstanbul: Zvi-Geyik Yayınları 2000, s. 2.)

u cûd u vakf etmiştir. 1219’da, on bir refikiyle beraber dinî propaganda maksadıyla Mısır’a gitmiş, Kapusin Cem’iyyeti’nin kuyûdânına göre, Mısır Sultanı tarafından mazhar-ı himaye olmuştur.

621 Senesinde Paris Kapusinleri Cem’iyyeti vaizi Rahip Paçifiko Türkiye’ye gelerek Türkiye’de ve bilâhire Acemistan’da manastır açmak ruhsatını istihsâl etmiştir. Bu mecmuanın son iki nüshasında ismi geçen *Bahr-i Sefid’de Türkler* unvanlı İspanyolca eserde, mevzumuza dair bir vesika vardır ki kâfirleri (hıristiyan olmayanları) nasraniyyete davet etmeği istihdâf eden bu cem’iyyet hakkında mühim malumat ihtiva ettiği için aynen terceme ediyorum:

“Mineurs cem’iyyetinin müessisi olan San Françisko (Mukaddes Fransuva demektir.), sînesinde yanan Allah’ın aşkına ve merhamete istinâden yalnız mü’minlere (hıristiyanlara) değil, kâfirlere (gayr-i hıristiyanlara) faideli olmağa ve dünyanın her tarafında İsa’nın dinini neşr etmeği arzu etmiştir. Bu mukaddes arzunun te’siriyle San Françisko 1212 ve 1214 senelerinde bizzat bu teşebbüsün başına geçmiş ise de, takdir-i ilahî arzusunu yerine getirememiştir. Yanmağa malzeme bulan ateş nasıl sönmez ise, bunun gibi bu mukaddes adamın kalbinde yanan Allah’ın aşkı da sönmez idi. Nihayet, ilk iki büyük teşebbüslerinde muvaffak olmayan San Françisko 1217 senesinde bizzat on bir refikiyle beraber Türk Sultanı ve İmparatoru nezdine va’z ve irşad maksadıyla gitmiş, Sultan tarafından hüsn-i kabul görmüş, va’z ve irşadâtı sayesinde Sultan’ın dinini tebdil etmeğe muvaffak olmuş ve fakat Sultan, ahalisinden korktuğu için yeni dinini gizli tutmuş ve San Françisko’ya hıristiyanlığı neşr etmeğe müsaade etmiştir.¹

Bundan anlaşılıyor ki San Françisko’nun arzusu, Türkleri mukaddes dinimize celb ile canlarını, necat yoluna sevk eden İsa için, kazanmaktır. Bundan başka bu mukaddes adamın hayatının bütün endişesi feth-i kulûb yani hıristiyanlığa davet maksadıyla her tarafa rahip göndermektir.

İşte bu mukaddes adama imtisâlen ve mukaddes eserine tab’an Paris Kapusinleri cem’iyyeti ve a’zayı merkûm Rahip Paçifiko, Papa’nın kendisine

¹ Efrenci 1219 senesi demek, şimdiki Efrenci tarihinden 705 sene evvel demektir. Osmanlı hanedanının mebedi hicretin 699 senesine tesadûf ettiğinden ve o zamandan bugüne kadar, Arabî hesabıyla, 643 sene geçtiğinden, San Françisko Osmanlı Türk Sultanı’nın nezdine gelmediği bedihidir. Olsa olsa, bâlâda söylendiği gibi Mısır’a gitmiş, ve belki Mısır Sultanı’nı ziyaret etmiştir. Sultan’ın tebdil-i din etmesi mes’alesi ise hayal mahsulüdür.

bahş ettiği salahiyeti haizen aynı teşebbüsâta bulunmak için 1621 senesinde Paris’ten çıkmıştır.

Pek çok çalıştıktan ve müşkilâta ma’ruz kaldıktan sonra, Cenab-ı Hakk Rahip Paçifiko’ya felkalâde muvaffakiyetler bahş etmiştir. Kezalik Cenab-ı Hakk, içlerinde sekiz sene dolaştığı yerlerin imparatorlarının ve krallarının müsaade ve muvâfakatlarıyla esâmisi zirde ta’dâd olunan mahallerde manastır te’sis etmek sevabını kendisine bahş etmiştir.

Türk Sultanı’nın imparatorluğunda âtideki eyaletler içinde manastır te’sis edilmiştir:

Rum Eyaletleri’nde

İstanbul’da bir manastır-yedi rahip

Sakız’da bir manastır-beş rahip

Nakşa Adası’nda bir manastır-iki rahip

Mısır Eyaleti’nde

Kahire’de bir manastır-iki rahip

İskenderiye’de bir manastır-iki rahip

Kıbrıs Adası Eyaleti’nde

Kral şehri olan Lefkoşe’de bir manastır-iki rahip

Filistin yahud Arz-ı Mukaddes Eyaleti’nde

Sayda’da bir manastır-iki rahip

Beyrut’ta bir manastır-üç rahip

Cebel-i Lübnan’da bir manastır-iki rahip

San Françisko, Sultan’a hıristiyanlığı telkin etmeğe gittiği vakit, Sayda şehrine uğramış ve orada kilisenin bütün a’lâimini hâmil olduğu halde, öteden beri takdis edilmiş olan küçük bir kilisede müteheyyicen ve alenen kırk saatlik duasını okumuştur. San Françisko, bu küçük kilisede, gerek orada bulunan hıristiyanlar gerek Türkler ve sair kâfirlerin yardımıyla sabah akşam vaaz eder ve herkes kemâl-i memnuniyetle onu dinlerdi.

Suriye Eyaleti’nde

Halep’te bir manastır-üç rahip

Bâlâda ta’dâd olunan bu eyaletler, Sultan’a tabiidir.

Acemistan’da

Keldani Eyaleti’nde

Bâbil’de (Bağdad’da) bir manastır-üç rahip

1628 Senesinde merhum rahip Paçifiko burada (Bağdad’da) yeni açılan bir küçük kiliseyi takdis etmek için alenen âyin-i ruhâni icra etmiştir. Türkler, ittihâz olunan bu yeri temizlemek ve küçük taşları ayıklamak için fevc fevc koşmuşlardır. Âyin-i ruhâninin icra edildiği böyle bir yerde, o kadar kâfir Türk’ün isbât- vücûd eylemesi hakikaten mu’cizedir. Türkler, ayin devam ettiği müddetçe, kemâl-i sükûnet ve intizâm ile durmuşlar ve bu vaz’iyet, Allah’a dair hususâtta kendilerinden ziyade ma’lumâtı olan bizleri mahcup etmiştir.

Acem Eyaleti’nde

Zengin İsfahân’da bir manastır-iki rahip.

Merakeş’de iki rahip bırakmışlardır. Bunlar bir seneden fazla bir müddette mahbeste yatmışlar ve kendilerine, imanlarını inkâr ettirmek için sık sık dayak atmışlardır. Fakat metanetlerini takdir eden ve buldukları muhâtarayı gören o eyaletin ahali, kurtarmaları ve memleketlerine avdet için kendilerine fidye-i necâtı teklif ve irsâl etmiş ise de, bunlar teklif ve vâkıyı kabul etmemişler, ve cevaben kendilerinin, avdet için gelmediklerini ve On Altı Kanun-ı Sâni’de kilisece hatıraları tes’id edilen din uğurunda terk-i hayat eden beş rahip kardâşının eserine imtisâlen mukaddes dinimiz için ölmeğe gittiklerini söylemişlerdir. Türkler bunu görünce ve imanlarını inkâr etmemek hususunda bu iki rahibin gösterdikleri sebâtı anlayınca, kralın huzuruna götürülmeleri tenbihiyle onları mahbesten çıkartmışlardır. Kral, bunların kadîd bir halde olduklarını, ve Allah’ın elinin azametini -kralların kalpleri, velev kâfir krallar olsun Allah’ın elindedir- görünce bunları serbest bırakmış ve kendilerine bir şey yapılmamasını ve kalmak isterler ise kalmalarını ve gitmek isterler ise gitmelerini emr etmiştir. Bu iki rahip, fakr u zaruretleriyle ve hüsn-i misâllerıyla hayırlı iş yapmak için o Türkler arasında kalmışlardır. Merkûm Rahip Paçifiko 12 Haziran’da 1629’da Malta kadırgalarıyla buraya yani Barselona Limanı’na muvâsalat ederek Fransa’dan mevcut manastırlar için yeni rahipler intihâb ve yeniden manastırlar te’sis etmek maksadıyla Fransa’ya müteveccihen hareket etmiştir. Paçifiko, Fransa Kralı, manastırların icâr bedelini te’diye ettiği için, intihâb edilecek rahiplerin Fransız olmaları iktizâ eder, diyor. Türkler, manastır haline ifrâğ edilecek binaları icârsız vermek istemiyorlar ise de, bazı yerlerde rahiplerin hiçbir menfaat peşinde koşmadıkları, yalın ayak gezdikleri, pejmürde bir halde buldukları için icâr

bedelini almaksızın bina veriyorlar. Her şeyi Allah’ın şerefine i’tilâsına ve senelerden beri şeytanın sancağı altında döndüğü o kâfir canlarının hayrına hizmet etsin, amin.

Bu vesika, 1629 senesinde İspanya’da Gırnata şehrinde tab’ edilmiştir.”

SÖZLÜK

Acemistan: İran ülkesi.

A’lâim: Nişanlar, belgeler.

Alenen: Açıkça, açıktan açığa, göz önünde.

Asız: (İtalyanca) Assisi.

Âti: Gelecek, gelen, önde, aşağıda.

Avdet: Geri gelme, dönme, dönüş.

Bahr-i Sefid: Akdeniz.

Bâlâ: Yukarı.

Bedihi: Akla kendiliğinden gelen, delil gerektirmeyen, açık olan, besbelli.

Bilâhire: Sonra, sonradan, sonunda.

Celb: Çekme, çekiş.

Cem’iyyât: Kurumlar, dernekler, cemiyetler.

Cûd: Cömertlik, elâçıklığı.

Efrensi: Frenklere ait, Avrupalılar’a mahsus.

Esâmi: Adlar, namlar.

Ezvâk: Zevkler, tatlar, neşeler, lezzetler, hazlar.

Fakr u zaruret: Şiddetli yoksulluk.

Feth-i kulûb: Kalpleri açma, gönüllerin açılması.

Felkalâde: Âdetin üstünde, duyulmadık, görülmemiş.

Fevc Fevc: Bölük bölük.

Fidye-i necât: Kurtulmalık, can kurtarma akçesi.

Frères mineurs: (Fransızca) Küçük Kardeşler.

Gayr: Ayrı, başka, özge, diğer.

Haizen: Sahip olarak, taşıyarak.

Hâmil: Yüklü, sahip, taşıyan, götüren.

Hasr: Vakfetme, tahsis etme.

Hususât: Bakımlar, işler, şekiller, yollar, konular, meseleler, maddeler.

Hüsn-i kabul: İyi bir surette kabul etme, iyi yüz gösterme.

Hüsn-i misâl: Örnek güzelliği, güzel davranış.

- Îcâr:** Kiraya verme, verilme, kira parası.
- İfrâğ:** Şekillendirme, bir şekle sokma, kalıba dökme, boşaltım.
- İhtiva:** İçine alma, içinde bulundurma.
- İktizâ:** Lazım gelme, gerekme, ihtiyaç, gereklilik.
- İmtisâlen:** Uyarak, bağlı olarak.
- İntihâb:** Seçme, seçilme, seçim.
- İrsâl:** Gönderme, gönderilme, yollama, salıverme, koyuverme.
- İrşad:** Doğru yolu gösterme, uyarma.
- İrşadât:** İrşadın çoğulu.
- İsbât-ı vücûd:** Varlığını gösterme, hazır bulunma.
- İstihdâf:** Hedef tutma, amaç edinme.
- İstihsâl:** Elde etme, ele geçirme.
- İstinâden:** Güvenerek, dayanarak.
- İ’tilâ:** Yükselme, yüksek rütbelere ulaşma.
- İttihâz:** Edinme, edinilen, kabul etme, itibar etme, sayma, tutma, kullanma, tasarlama.
- Kadîd:** Pek zayıf, bir deri bir kemik kalmış kimse.
- Kemâl-i memnuniyyet:** Tam bir memnuniyetle, çok memnun olarak.
- Kemâl-i sükûnet:** Tam bir sessizlik, tam bir hareketsizlik, tam bir huzur.
- Kuyûdân:** Kayıtlar.
- Mahbes:** Hapis olunan yer, hapisane, cezaevi, zindan.
- Mazhar-ı himaye:** Korunmaya nail olma.
- Mebde:** Başlangıç, evvel, ilk.
- Merkûm, merkûme:** Yazılmış, adı geçmiş.
- Mezkûr, mezkûre:** Zikrolunmuş, adı geçen, anılmış.
- Muhâtara:** Tehlike, korku, zarar, ziyan.
- Muvaffak:** Allah’ın yardımına ulaşmış, işi rast gitmiş, başaran, beceren.
- Muvâfakat:** Uygunluk, uyma, uzlaşma, razı olma, peki deme.
- Muvaffakiyet:** Allah’ın yardımıyla başarı gösterme, ele geçirme, başarma.
- Muvâsalat:** Varma, ulaşma, yetişme, vâsıl olma.
- Müessis:** Tesis eden, kuran, temel atan, kurucu.
- Müşkilât:** Güçlükler, zorluklar.
- Müteheyyicen:** Heyecana gelerek, coşarak.
- Müteveccihen:** Yönelerek, teveccüh ederek, gitmek üzere, niyetlenerek.

Nasraniyyet: Hıristiyanlık.

Necat: Kurtulma, kurtuluş.

Neşr: Yayma, dağıtma, herkese duyurma.

Nezd: Yan, kat.

Pejmurde: Eski püskü, yırtık, dağınık, süfli, perişan, solgun, solmuş.

Refik: Arkadaş, yoldaş.

Rehbâniyye: Keşişlik, rahiplik.

Salahiyyet: Yetki, bir işe karışmaya veya vazife icabı bir iş yapmaya, bir harekette bulunmaya hakkı olma.

Sîne: Göğüs, kalp, yürek.

Tab’: **Kitap basma.**

Tab’an: Tabîi olarak.

Ta’dâd: Sayma, birer birer söyleme, sayıp dökme, sayım.

Takdir-i İlahî: Allah’ın takdiri.

Tâlî: Sonradan gelen, bir şeyin arkası sıra giden, ikinci derece olan.

Tebdîl: Değiştirme.

Te’diye: Ödeme, ödenilme, borcunu verme.

Telkin: Fikir aşılama, kulağına koyma, öğretme.

Tes’id: Tebrik etme, kutlama.

Tevellüd: Doğma, doğum.

Tevsim: Adlandırma, ad koyma.

Vakf: Ayırma, bağlama.

Vâkıa: Vuku bulmuş, olmuş bir iş, gerçek.

Va’z: Dini öğüt.

Velev: Olsa da, bile, hatta, ister, isterse.

Zir: Alt, aşağı.

KAYNAKÇA

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara: Aydın Kitabevi 2000.

Galanti, Avram, *Sabetay Sevi ve Sabetaycılarının Gelenekleri*, çev. Erdoğan Ağca, İstanbul: Zvi-Geyik Yayınları 2000.